

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07-03-446М

Методичні вказівки
до виконання курсової роботи з
«Давньої та середньовічної історії України»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою
014.03 «Середня освіта (Історія)»
предметної спеціальності «Історія»
денної форми навчання

Рекомендовано науково-
методичною
радою з якості ННІЕМ
Протокол № 9 від 12.02.2024 р.

Рівне – 2024

Методичні вказівки до виконання курсової роботи з «Давньої та середньовічної історії України» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою 014.03 «Середня освіта (Історія)» предметної спеціальності «Історія» денної форми навчання [Електронне видання] / Прищеп О. П. – Рівне : НУВГП, 2024. – 19 с.

Укладач:

Прищеп О. П., д.і.н., доцент, професор кафедри суспільних дисциплін.

Відповідальний за випуск

завідувач кафедри суспільних дисциплін

Олексін Ю. П.

Керівник групи забезпечення спеціальності

Прищеп О. П.

© О. П. Прищеп, 2024
© НУВГП, 2024

Зміст

Вступ.

1. Методика виконання курсової роботи.

1.1. Вибір теми, постановка мети та завдань.

1.2. Складання плану курсової роботи.

1.3. Пошук і опрацювання історичних джерел та літератури.

2. Вимоги до курсової роботи.

2.2. Рекомендації щодо підготовки основного тексту, послідовності його написання та оформлення.

2.3. Оформлення списку використаних джерел та літератури.

2.4. Додатки

3. Рецензування та захист курсової роботи.

4. Тематика курсових робіт.

5. Зразки оформлення титульної сторінки і змісту.

Вступ

У переліку освітніх компонентів (ОК) Освітньо-професійної програми за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія) для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня передбачений ОК 18 «Курсова робота з давньої та середньовічної історії України», який виконується упродовж другого семестру навчання. Уведення його до програми навчання передбачає закріплення і поглиблення здобутих на лекційних та семінарських заняттях знань з цієї навчальної дисципліни, потреби навчитися проводити самостійні наукові дослідження по тематиці курсу, обравши для цього більш вузькі теми.

Тематика курсових робіт може бути розширена за рахунок низки тем з історії України, засвоєння яких передбачене при вивченні навчальних дисциплін ОК30 Археологія, ОК17 Історія первісного суспільства. Міждисциплінарні зв'язки ОК18 «Курсова робота з давньої і середньовічної історії України» тісно пов'язані також з ОК10 «Вступ до спеціальності» та ОК12 «Основи наукових досліджень і академічна доброчесність».

Підготовка та захист курсової роботи передбачає набуття таких загальних (ЗК) та фахових (ФК) компетентностей:

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК13. Знання про збирання, вивчення, наукового опрацювання й публікації писемних пам'яток історії та культури, творчої спадщини видатних історичних, політичних і культурних діячів минулого та різнопланових писемних джерел, які стосувалися багатьох видатних подій минулого.

ЗК 14. Знання та усвідомлення закономірностей соціокультурного розвитку людства як певного етапу в його

історії, що відображає певний рівень потреб, здібностей, знань, навичок та інтересів людини, спосіб виробництва, устрій політичних та суспільних відносин, рівень духовного розвитку та відтворення, розуміння причинно-наслідкових зв'язків, що впливають на процеси та явища історії суспільства.

ЗК16. Знання та розуміння найактуальніших методів наукового пізнання і обґрунтованого підходу до вирішення складних питань в організації наукових досліджень.

ФК4. Оволодіння знаннями сучасних досліджень в галузі історії.

ФК5. Знання категоріально-понятійного апарату історичної науки, здатність орієнтуватися у науковій періодизації історії, використовувати її як спосіб пізнання історичного процесу.

ФК6. Здатність інтегрувати набуті знання соціальних та гуманітарних наук у професійну діяльність.

ФК7. Здатність розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот.

ФК8. Здатність здійснювати критичний аналіз джерел інформації та використовувати їх у професійній діяльності.

Результатами навчання (ПРН), які набувають здобувачі вищої освіти, є:

ПРН5. Застосовувати знання основ наукових досліджень та основ цифрових технологій у професійній діяльності, вміти розкривати сутність досліджуваної проблематики у навчальних та дослідницьких проєктах з дотриманням академічних вимог до їх оформлення та виконання.

ПРН9. Вміти оцінювати, класифікувати й інтерпретувати джерела й теоретичний матеріал з історії та культури України та світу.

ПРН13. Вміти аналізувати закономірності розвитку

культурних процесів та явищ в історії України та світу.

ПРН14. Вміти на практиці застосовувати основи майстерності вчителя в педагогічному спілкуванні та в управлінні навчально-виховним процесом.

ПРН16. Вміти використовувати регіонально-краєзнавчу складову історії для активізації пізнавальної діяльності учнів; розуміти й популяризувати історико-культурну спадщину України та світу.

1.Методика виконання курсової роботи.

1.1. Вибір теми, постановка мети та завдань.

Робота над курсовим науковим дослідженням розпочинається із вибору теми. Їх орієнтовний перелік наводиться в кінці методичної розробки. При цьому допускається і самостійний вибір тематики в рамках хронологічного відтинку історії України (від первісної доби до середньовіччя (до XVI ст.)). Важливо, аби обрана тема була забезпечена відповідними історичними джерелами та науковою і навчально-методичною літературою.

Бажано із запропонованого переліку курсових робіт обрати таку, яка при засвоєнні ОК25 «Давня і середньовічна історія України» викликала особисте зацікавлення, з тим щоб продовжити поглиблено вивчати цю тему на наступних курсах і використовувати набуті навички при підготовці інших курсових проєктів, чи то бакалаврської і магістерської робіт.

Варто переглянути знову свої лекційні конспекти і записи по підготовці до практичних занять, щоб відновити в пам'яті той хронологічний історичний період, в рамках якого буде готуватися майбутня курсова, а також основну навчальну літературу по навчальній дисципліні і спробувати попередньо зорієнтуватись, про що має йтися у курсовому науковому

дослідженні.

На цьому початковому етапі роботи над курсовою роботою викладач ставить перед студентом мету і допомагає сформулювати завдання. Власне йдеться про складання робочого плану дослідження, який у процесі подальшої роботи над джерелами та літературою може бути чіткіше скоригованим.

1.2. Складання плану курсової роботи.

Схема плану курсової роботи орієнтовно може виглядати так:

Назва теми.

Вступ.

Розділ 1.

1.1.

1.2.

Розділ 2.

2.1.

2.2.

Висновки.

Список використаних джерел та літератури.

Додатки (за наявності)

Зауважимо, що для курсової роботи достатньо планувати не більше двох-трьох розділів, які відповідно можна поділити на два-три підрозділи.

1.3. Пошук і опрацювання історичних джерел та літератури.

Після остаточного погодження теми курсової роботи та складання орієнтовного плану слід розпочати пошук і систематизацію джерел та літератури. Варто використовувати

усі можливості для цього: звернення до систематичних, предметних, алфавітних каталогів бібліотечних закладів: бібліотеки НУВГП, Рівненської обласної наукової бібліотеки і бібліотечних закладів за місцем проживання); організувати пошук через Інтернет (посилання на основні ресурси наводяться в Силабусі навчальної дисципліни та Методичних вказівках до неї, а також у мультимедійних презентаціях лекцій викладача, розміщених на навчальній платформі Moodle).

За наявності до джерельної бази варто залучати і ті матеріали по тематиці курсової, які зберігаються в архівах і музеях. Для їх пошуку варто було б переглянути путівники по архівних фондах, чи відвідати музейну експозицію (найближчих закладів такого типу) з тим, щоб надалі офіційно звернутись до цих установ з проханням про допуск до потрібних матеріалів, якщо вони зберігаються у їхніх фондах. Якщо потрібні матеріали (документи, фото) експонуються відкрито в музейних залах, то з ними можна самостійно познайомитись, відвідавши музей.

Із відшуканих текстів історичних джерел, наукової та навчальної літератури по тематиці курсової роботи варто відразу формувати загальний робочий список опрацьованих матеріалів. Потому дуже важливо його систематизувати (розбити по темах розділів і підрозділів відповідно до плану).

Відразу зауважимо, що не завжди певне джерело, монографія чи стаття вміщає інформацію лише стосовно конкретного питання, яке має бути розглянуте в курсовій роботі. Тому важливо, опрацьовуючи тексти, робити письмові записи в окремому зошиті. Фактично йдеться про конспектування окремих важливих цитат тексту із зазначенням назви джерела інформації, сторінки її розміщення у цьому тексті та вказівки, в якому розділі роботи її можна проаналізувати).

Такі записи (виписки) можна формувати й у електронному вигляді шляхом створення окремих файлів у

програмі Word, розміщуючи їх в окремі папки за назвами розділів і підрозділів.

Наголосимо, що цей підготовчий етап курсової роботи закладає базу для успішного її написання і завершального етапу – захисту, тому варто віднестись до нього відповідально і з ретельністю. При цьому здобувач може розраховувати на допомогу наукового керівника щодо пошуку шляхів забезпечення курсового проєкту літературою, які можна обговорити під час індивідуальних консультацій.

Усталеної вказівки про використання конкретної кількості історичних джерел та літератури для курсової роботи немає. Однак, враховуючи, що для здобувачів курсова робота є першим науково-дослідницьким проєктом, навички підготовки і написання якого здобувачі опановують у вищій школі, орієнтовно варто опрацювати кілька монографій (2-5), 10-12 статей з теми дослідження, та залучити кілька позицій основної навчальної літератури. При цьому – віддавати перевагу найновішим публікаціям, або таким, які були оприлюднені на протязі останніх 10–15 років, з тим, щоб можна було простежити зміни траєкторій мислення їхніх авторів стосовно теми курсової роботи.

Тут варто наголосити, що в жодному разі курсова робота не може виконуватися з використанням винятково навчальної літератури (підручників, посібників), оскільки тоді підготовлений здобувачем текст буде відповідати лише міркам реферативного повідомлення, придатного для виступу і обговорення на семінарських заняттях з навчальної дисципліни «Давня і середньовічна історія України».

2. Вимоги до курсової роботи.

2.1. Рекомендації щодо підготовки основного тексту, послідовності його написання та оформлення.

Після проведеного пошуку та опрацювання літератури можна приступати до головного етапу – створення власного тексту курсової роботи.

Написання роботи слід розпочинати з основного тексту (за розділами і підрозділами), у хронологічній послідовності викладення опрацьованого матеріалу з дотриманням тематики, яка відповідає назвам його структурних складових. Загальний обсяг цієї частини роботи (текстової) орієнтовно може складати 25–30 сторінок.

Зауважимо, що процес підготовки основного тексту роботи, та й попередній етап – пошук і систематизація літератури, вимагають від здобувачів опанування методологічними основами наукового дослідження та основними методами дослідження, які визначаються поставленою метою роботи та її основними завданнями. Допомогає в набутті певних навичок використання різних методів дослідження (історико-порівняльний, системно-структурний, історико-типологічний та ін.) опанування знань освітнього компоненту ОК12 «Основи наукових досліджень і академічна доброчесність». Його засвоєння здобувачами організовується паралельно із написанням курсової роботи, тому варто серйозно віднестися до цієї навчальної дисципліни, аби максимально використати набуті знання з методології історичних досліджень.

Підготовлений здобувачем власний текст курсової роботи не повинен дослівно копіювати фрагменти опрацьованої ним літератури, до того ж, без посилань на їх авторів, бо це буде розглядатися як плагіат, а саме як привласнення чужого твору, що суперечить академічній доброчесності. Звісно, використання цитат опрацьованої літератури із посиланням на її авторів (вони обов'язково беруться в лапки («»)) допустиме і розраховане на те, аби здобувач висловив власну думку стосовно позиції того чи того автора (погодився чи заперечив її, критично оцінив тощо).

Такий підхід якраз і продемонструє уміння використовувати метод критики джерел та літератури, що важливо для будь-якого історичного дослідження. Підкреслимо, що у подальшому полегшить роботу над складанням загального списку опрацьованої літератури скорочена (поки що чорнова) вказівка посилання на відповідне джерело чи літературу включно із нумерацією сторінок.

Після завершення написання основного тексту доцільно приступити до формулювання остаточних висновків. Полегшить роботу над узагальненими висновками підготовлені в кінці кожного розділу короткі висновки (до одного абзацу з кількох речень). Їх не варто дослівно переносити до розділу «Висновки», однак переосмислені і сформульовані в контексті теми курсової роботи висновкові тези стануть критерієм оцінки наукової спроможності (здатності) автора до такого роду діяльності. Вони мають бути стислими і водночас містким орієнтовно обсягом 2–3 сторінки.

Тут варто наголосити, що саме така послідовність написання тексту курсової роботи, на наш погляд, є найбільш раціональною: спочатку підготовка тексту за розділами і підрозділами, і лише після цього варто приступити до написання вступу.

Завдання вступу – в загальному охарактеризувати обрану для дослідження тему курсової роботи.

Вступ до курсової роботи готується за такими рубриками і в такій послідовності:

- 1. Актуальність теми.** (вказується, чому ця тема зацікавила здобувача, і чим вона актуальна на сучасному етапі вітчизняної історичної науки і для нашого сьогодення)
- 2. Мета і задачі дослідження.** (вказати, яку ціль переслідує написання роботи; щодо задач – то для їх формулювання варто використати назви розділів і підрозділів)
- 3. Об'єкт і предмет дослідження.** (об'єкт – це те, на що «направлене око дослідника»: тобто, сформульована тема

роботи. Зазвичай у межах об'єкта (загального) виділяються окремі проблеми (саме вони і будуть предметом дослідження): орієнтовно це можуть бути сформульовані назви розділів.

4. Хронологічні рамки дослідження (вказати історичні межі дослідження, відштовхнувшись від нижньої межі і назвавши верхню)

5. Територіальні рамки дослідження. (вказати, яка територія українських етнічних земель буде розглядатися в роботі)

6. Методи дослідження. (вказати саме ті, якими послуговувались в роботі; для цього ще раз уважно варто переглянути методичне забезпечення ОК12 Основи наукових досліджень і академічна добросесність)

7. Стан вивчення теми в історіографії (подати огляд використаної джерел і літератури, коротко охарактеризувавши кожен позицію)

Упоравшись з цією основною частиною роботи вже можна приступати до оформлення списку літератури.

2.2. Оформлення списку використаних джерел та літератури.

Пришвидшить виконання цього завдання та попередня чорнова робота, коли здобувачі при написанні курсової робили коротенькі посилання на вихідні дані щодо опрацьованих текстів дослідників при поглибленому вивченні теми, обраної для курсової роботи.

Наступним завданням буде переглянути власний текст і виписати усі посилання у тій послідовності, як вони згадувались, помістивши їх в окремий «вордівський» файл. Після цього цей чорновий список літератури і джерел потрібно буде сформулювати за алфавітом прізвищ авторів опрацьованих текстів, чи то їхніх назв тощо.

Нижче наводяться зразки оформлення їхніх позицій за Стандартом бібліографічного опису 2015 р.

Зверніть увагу на відмінностях фіксації літератури по

різних позиціях:

-посилання на історичне джерело, авторську монографію чи то працю колективу авторів:

Історія русів / укр. перекл. І. Драча; передм. В. Шевчука. 2-е вид. Київ: Веселка, 366 с.

Січинський В. Чужинці про Україну. Київ: Довіра, 1992. 254 с.

Колосок Б.В., Метельницький Р.Г. Луцьк: Архітектурно-історичний нарис. Київ: Будівельник, 1972. 58 с.

Острозька Академія XVI–XVII століття. Енциклопедія / ред. кол. І. Пасічник, П. Кралюк та ін. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька Академія», 2011. 512 с.

посилання на публікацію у науковому періодичному виданні:

Прицак О. Що таке історія України? // Український історичний журнал. 2015. № 1. С. 177–210.

Прищепа О. Джерела особового походження про міське культурне довкілля Правобережної України кінця XVIII – початку XX ст. // Регіональна історія України. Зб. наук. статей / голов. ред. В. Смолій; відп. ред. Я. Верменич. Вип. 9. Київ: Ін-тут історії України НАН України, 2015. С. 247–262.

посилання на тексти, з якими працювали в мережі Інтернет:

Петро Могила. URL: <https://vm.ukma.edu.ua/person/mohyla/>
(дата звернення: 31.01.2024)

Любарт, Любарт-Дмитро Гедимінович. URL:
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERM=0&S21STR=Lyubart_D

Провівши таку копітку роботу по оформленню списку джерел та літератури, вже можна приступити до остаточної фіксації посилань на них по всьому тексту курсової роботи. Для цього треба замінити чорновий запис посилання на номер конкретної позиції в списку літератури.

Скажімо, в загальному списку літератури під номером 10 буде значитись такий запис: **Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності /пер. з англ. Р. Клочка. Харків: Книжковий клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.**

А в тексті курсової роботи це буде виглядати так:

Як слушно стверджує відомий український історик Сергій Плохій, уперше слов'яни привернули до себе увагу на початку VI століття нашої ери, коли масово з'явилися біля кордонів Візантійської імперії, ослабленої готами та гунами '[10, с. 41].

Після цього залишається технічно сформувати текст курсової роботи, керуючись такими вказівками:

Курсова робота виконується українською мовою на папері формату А4 (297мм х 210 мм). Робоча площа аркуша, на якій друкується текст роботи, обмежується полями таких розмірів: верхній і нижній поля – по 20 мм; ліве поле – 30 мм; праве поле – 10 мм.

Робота друкується комп'ютерним способом. Шрифт друку – Times New Roman, звичайний, світлий. Кегль

(параметри) шрифту – 14 pt (одиниць). Міжрядковий інтервал тексту – 1,5.

Нумерація аркушів проставляється у верхньому правому куті аркуша арабськими цифрами без додавання до номера аркуша будь-яких інших знаків. На першому аркуші роботи номер не проставляється.

2.3. Додатки.

Доречним доповненням до курсової роботи можуть бути додатки, хоча й необов'язкові. Їх розміщують після списку використаних джерел в порядку появи посилань на них у тексті роботи з продовженням нумерації аркушів. При цьому кожний додаток починається з нової сторінки, він повинен мати заголовок і нумерацію (цифрову чи позначення літерою української абетки, починаючи з додатка А)

3. Рецензування та захист курсової роботи.

Виконана курсова робота у визначені терміни передається керівникові для її рецензування та допуску до захисту. Захист курсових робіт відбувається перед комісією, яка формується із викладачів – членів кафедри.

Для оприлюднення проведеного курсового дослідження здобувач повинен підготувати текст виступу (до 5-7 хвилин), в якому має стисло обґрунтувати мету та розповісти в який спосіб виконувались поставлені завдання. Варто ще й бути готовим дати пояснення на критичні зауваження членів комісії.

Результати захисту курсової роботи оцінюються за чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). При оцінці курсової роботи враховується: самостійність її виконання; творчий підхід; обґрунтованість висновків; якість оформлення роботи (оформлення посилань,

списку використаних джерел, додатків тощо); результат захисту перед комісією.

Рейтинговий бал студента з курсової роботи визначається остаточно за результатами захисту у термін, що передбачається семестровим графіком, виходячи з максимальної суми – 100 балів. Максимальна кількість балів за текст курсової роботи складає 60 балів. Відповідно за захист можна «добрати» максимально 40 балів.

4. Орієнтована тематика курсових робіт

1. Трипільська культура на українських землях: історія дослідження.
2. Антична колонізація Північного Причорномор'я (VII ст. до н.е. – V ст. н.е.).
3. Боспорське царство: утворення, суспільно-політичний устрій.
4. Ольвійська держава в Північному Причорномор'ї.
5. Скіфська держава: внутрішній устрій та господарська діяльність населення.
6. Землеробське населення лісостепової України у пізньоримську добу (II–V ст. н.е.).
7. Племінні союзи східних слов'ян на території України напередодні утворення Київської Русі (VIII–X ст.)
8. Вплив на життя населення України степових кочовиків у I тис. н.е.
9. Теорії походження Київської Русі.
10. Торгівля та грошова система Київської Русі.
11. Побут, звичаї та вірування населення Київської Русі.
12. Культура Київської Русі: шляхи формування і розвитку.
13. Літописні міста доби Київської Русі на території Рівненщини.
14. Київська Русь і Візантія: економічні та культурні зв'язки.

15. Галицько-Волинське князівство: етапи формування та особливості державотворення.
16. Чернігівське князівство у XII–XIII ст.
17. Переяславське князівство у XII–XIII ст.
18. Архітектурні пам'ятки Прикарпаття і Волині (XII–XIII ст.).
19. Замки Західної України XV–XVI ст.
20. Удільний устрій українських земель у складі Великого князівства Литовського.
21. Виникнення українського козацтва та його роль в українській історії.

5.Зразки оформлення титульної сторінки курсової роботи та її змісту

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

Курсова робота «Петро Могила в релігійному і культурному житті України першої половини XVII ст.»

здобувача вищої освіти
першого
(бакалаврського) рівня
гр. І-21
Мороза Михайла
Анатолійовича

Науковий керівник:
д.і.н. Прищепа О.П.

Рівне-2024

Зміст

Вступ.

Розділ 1. Основні віхи біографії П. Могили

Розділ 2. Місце П. Могили в релігійному житті України.

2.1. П. Могила і церковні реформи.

2.2. П. Могила як автор і укладач полемічних і просвітницьких текстів.

Розділ 3. Участь П. Могили в культурному житті України.

3.1. Роль П. Могили у заснуванні Києво-Братського колегіуму.

3.2. Петро Могила як меценат української культури.

Висновки.

Список використаних джерел та літератури.

Додатки.